

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „Társadalmi kohézió: az európai szociális modell részletes kidolgozása”

(2006/C 309/25)

2006. január 19-én az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság úgy határozott, hogy Működési Szabályzata 29. cikkének (2) bekezdése alapján véleményt dolgoz ki a következő tárgyban: „Társadalmi kohézió: az európai szociális modell részletes kidolgozása”

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció véleményét 2006. június 2-án elfogadta. (Előadó: Ernst Erik EHNMARK.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság a 2006. július 5–6-án tartott 428. plenáris ülésén (a július 6-i ülésnapon) 91 szavazattal 1 ellenében, 5 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Következtetések és ajánlások

1.1 Az európai szociális modell valóság, amely az átfogó célok egységén és elérési módzatainak különbözőségén alapul. A modell már bebizonyította, hogy mennyit ér, hiszen inspirációt nyújtott az európai országok számára összetartó, szolidaritáson alapuló, versenyképes társadalmak kialakítására. Az elkövetkezendő években a modellnek jelentős kihívásokkal kell szembenéznie. Ezért ma a feladatunk a szociális modell tartalmának részletes kidolgozása és felkészülés a jövőre.

1.2 Az európai szociális modell erősségét a versenyképesség, szolidaritás és kölcsönös bizalom egymáshoz való viszonya határozza meg. Ebben a tekintetben a modell részben realitás, részben pedig egy elképzelés a jövőt tekintve. Ám soha, semmilyen értelemben sem tekinthetjük „véglegesnek”. Dinamikusan kell lennie, és meg kell tudnia felelni az új kihívásoknak.

1.3 Az európai szociális modell – ebben az elemzésben – túllép a „szociális” kifejezés hagyományos meghatározásán. A különböző szektorok közötti kapcsolat kialakulásával a „szociális” fogalom a gazdasági és környezetvédelmi kérdésekkel egyaránt összekapcsolódik. A szociális modell csak akkor lesz képes a jövőbeli kihívások leküzdéséhez szükséges inspirációt biztosítani, ha elfogadjuk e szélesebb meghatározását. E széles értelmezés által a modellt akár európai társadalmi modellnek is tekinthetjük, melynek egyik eleme a szociális dimenzió. Ebben az elemzésben azonban a szociális modell kifejezést használjuk.

1.4 Az Európai Unió minden nemzeti rendszerét a gazdasági hatékonyság és a társadalmi haladás közötti következetes egyensúly jellemzi. A megfelelően megtervezett szociális és munkaerő-piaci politikák pozitív erőt képviselnek mind a társadalmi igazságosság, mind pedig a gazdasági hatékonyság és termelékenység szempontjából. A szociálpolitika a termelékenység egyik tényezője.

1.5 Az EGSZB meghatározta az európai szociális modellt felépítő alapelemeket, kezdve a szereppel, amit az állam felvállal, amikor garantálja és gyakran intézkedésekkel ösztönzi a társadalmi kohéziót és igazságosságot azáltal, hogy magasabb szintű foglalkoztatásra törekszik és jó minőségű közszolgáltatásokat biztosít. Más alkotóelemek többek között a termelékenységre és a versenyképességre, a környezeti kihívásoknak történő megfelelésre, valamint a kutatásra és oktatásra irányuló intézkedésekhez kapcsolódnak.

1.6 Az európai szociális modell eredményei, melyek kialakulásához hosszú időre volt szükség, gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból egyaránt elvitathatatlanok. Ezek közül a jólét európai térségének kialakulása a legkézzelfoghatóbb. Ezek azonban nem rejthetik el a modell hiányosságait, mint például a továbbra is érzékelhető társadalmi szegregációt, a folyamatosan a szegénységgel küzdő területeket, valamint a – különösen a fiatalokat sújtó – tartósan magas munkanélküliséget.

1.7 Az Európa és az európai szociális modell előtt álló kihívások igen jelentősek. Érintik a versenyképességet és a foglalkoztatást, a szociális befogadást és a szegénység elleni harcot, valamint a globalizáció hatásait. További kihívások várnak ránk a nemek közötti egyenlőség, a migráció és a demográfiai változások terén is.

1.8 Ha azt szeretnénk, hogy az európai szociális modell hozzájáruljon a jövő európai társadalmának kialakításához, akkor dinamikusan és a kihívásokra, változásra és reformra nyitottnak kell lennie.

1.9 Az európai szociális modell csak addig érvényes, amíg élvezi Európa polgárainak támogatását, és amíg a polgároknak lehetőségük van arra, hogy megértsék azt. Az elemzést és az európai szociális modell legfontosabb kérdéseit alapként kell felhasználni a tagállamokban folytatandó párbeszédhez és vitához, ezáltal új eszközöket biztosítva a polgárok számára véleményük kifejtéséhez arról, hogy milyen Európát és milyen szociális modellt szeretnének.

1.10 Röviden szólva a vélemény alapjául szolgáló elmélet az, hogy az európai szociális modellnek minden európai polgár számára a demokratikus, zöld, versenyképes, szolidáris és szociális szempontból befogadó jóléti térség elképzelését kell jelentenie.

2. Elemzés és megjegyzések

2.1 Háttér és meghatározások

2.1.1 Bevezetés

2.1.1.1 Az európai szociális modellről és jellemzőiről élénk vita alakult ki. Ez cseppet sem meglepő: a közelmúltban számos esemény táplálta a vitát. Az alkotmánytervezet nem nyerte el a közvélemény támogatását, és a benne foglalt elképzelések sem valósultak meg. Egyéb fejlemények és események is szították az

európai szociális modellről szóló vitát: Európa gyenge gazdasági teljesítménye, sikertelensége a foglalkoztatás növelése terén, a demográfiai változások, a folytatódó globalizáció és annak következményei, valamint a szolgáltatási irányelvtervezetről szóló heves vita. Az új tagállamok integrációja ugyancsak vitát szült az Európai Unió jövőjével kapcsolatban.

2.1.1.2 Ezzel a véleménnyel az EGSZB is hozzájárul a folyamatban lévő vitához. Ugyanakkor a vélemény a szociális partnerekkel és a szervezett civil társadalommal folytatandó további párbeszéd alapjául szolgál majd.

2.1.1.3 A vélemény annak a ténynek az elismeréséből indul ki, hogy már létezik egy sor érték és elképzelés és egyfajta társadalmi realitás is, amit együttesen európai szociális modellnek lehet nevezni. A cél e modell összetevőinek vizsgálata, és a további fejlesztési irányok és kihívások felvázolása.

2.1.1.4 Az európai szociális modell mint egyfajta európai jövőkép szimbiózisban fejlődik a többi átfogó európai elképzeléssel, mindenképp a fenntartható fejlődés célkitűzésével és a jövőképpel, mely szerint Európa a világ legversenyképesebb tudásalapú társadalmává válik, amely képes több és jobb minőségű munkahelyet biztosítani és a társadalmi kohéziót megvalósítani.

2.1.2 Az európai szociális modell meghatározása és hatóköre

2.1.2.1 Az európai szociális modell elemzésének az európai országokban kialakult értékrenddel kell kezdődnie. Az értékrendek alapot nyújthatnak a szociális modell közös jellemzőiről folyó bármely vitához. Az Európai Unió bizonyos közös értékekre épül: szabadság, demokrácia, az emberi jogok és az emberi méltóság tiszteletben tartása, egyenlőség, szolidaritás, párbeszéd és társadalmi igazságosság. Az, hogy a modell részben jogokon nyugszik, ahogyan ezt a Szociális Chartából is láthatjuk, még inkább alátámasztja, hogy a modell értékalapú.

2.1.2.2 Ebben az elemzésben az európai szociális modellt széles értelmében vizsgáljuk. A szociális modell nem korlátozódhat a „szociális” kifejezés hagyományos meghatározására. A gazdasági, szociális és környezeti szempontok közötti összefüggés a szociális modell széles értelmezését teszi szükségessé.

2.1.2.3 Ezenkívül az európai szociális modell jelen elemzésében kétoldali megközelítést választottunk: az értékek és elképzelések mellett a jövőkép megvalósítását elősegítő alapvető politikákra összpontosítunk. Az európai szociális modell túlmutat a pusztán elképzeléseken; ennél sokkal több: magában foglalja az elképzelések politikai valóságba történő átültetését is. A modell szerepe, hogy ötletet adjon és keretet biztosítson az új problémákkal való szembenézéshez.

2.1.2.4 A következő elemzés mögött meghúzódó elmélet lényege, hogy a mai európai szociális modell alapvetően három

tényezőre épül: gazdasági, szociális és környezeti célkitűzésekre. Ezen tényezőknek kölcsönösen egymásra gyakorolt hatásából – olyan tendenciákkal a háttérben, mint például a globalizáció – alakul ki konkrétan a szociális modell. Az európai szociális modell erősségét a versenyképesség, szolidaritás és kölcsönös bizalom egymáshoz való viszonya határozza meg. Ebből a szempontból az európai szociális modellt soha, semmilyen értelemben sem tekinthetjük „véglegesnek”. Dinamikusnak kell lennie, és képesnek kell lennie megfelelni az akár belülről, akár kívülről jövő kihívásoknak.

2.1.2.5 Ez az elképzelés a következő mondatban foglalható össze: az európai szociális modell minden európai polgár demokratikus, zöld, versenyképes, szolidáris és szociális szempontból befogadó jóléti térségének jövőképe.

2.1.2.6 Ezzel összefüggésben ki kell emelnünk a gazdasági hatékonyság, valamint a társadalmi igazságosság és kohézió közötti kapcsolatot. Az európai szociális modell mindkettőre egyaránt épül. A nemzeti rendszerek közötti különbségek ellenére mégis létezik egy bizonyos európai szociális modell, mivel az EU-országok minden nemzeti rendszerét a gazdasági hatékonyság és a társadalmi fejlődés közötti következetes egyensúly jellemzi. A szociális dimenzió ugyanakkor a termelés egyik tényezőjeként működik. A jó egészségi állapot és a megfelelő munkajog jó gazdasági eredményekhez vezet. A szociális partnerek támogatását is élvező, megfelelően megtervezett szociál- és munkaerő-piaci politikák pozitív erőt képviselhetnek mind a társadalmi igazságosság és kohézió, mind pedig a gazdasági hatékonyság és termelékenység szempontjából. A munkanélküli segély hatékony munkaerő-piaci politikákkal kiegészítve stabilizálja a gazdaságot és elősegíti a változásokhoz való tevékeny alkalmazkodást a szakértelem fokozásán, a célravezető álláskeresésen és átképzésen keresztül. A fizikai infrastruktúrába és emberi tőkébe irányuló jól célzott kormányzati befektetések gazdasági és szociális célokat is szolgálhatnak. Ennek a két szempontnak egymást kölcsönösen erősítenie lehet és kell. A szociális partnerek és a civil társadalom tevékeny részvétele fokozhatja a kohéziót, és egyben növelheti a gazdasági hatékonyságot.

2.1.2.7 Ugyanezt a kérdést a másik oldalról szemlélve rá kell mutatnunk, hogy a szociális Európa hiánya gazdasági és politikai költségekkel jár. Az Európai Bizottság számára a szociálpolitika hiányának költségéről készített tanulmány a szociálpolitika alapvető gazdasági előnyeit tárta fel az allokációs hatékonyság, a munkaerő termelékenysége és a gazdaság megszilárdítása terén. A tanulmány arra a következtetésre jutott, hogy „az emberi és társadalmi tőkébe irányuló befektetéseken alapuló szociálpolitikák magasabb gazdasági hatékonysághoz vezetnek, mivel javítják a termelékenységet és a munkaerő minőségét. A szociálpolitika tehát a termelékenység egyik tényezője, bár költségei általában rövid távon jelentkezők, míg előnyei gyakran csak hosszú távon érzékelhetők.”⁽¹⁾

⁽¹⁾ Dr Didier Fouarge (2003. január 3). Cost of non-social policy: Towards an economic framework of quality social policies – and the costs of not having them (A szociálpolitika hiányának ára: utón a jó minőségű szociálpolitikák gazdasági kerete felé – és ezek hiányának ára) (URL: <http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altridoc/costs030103.pdf>).

2.1.2.8 Az európai országoknak, és néhány esetben még a régióknak is, megvannak saját, egyéni történelmi tapasztalataik, konfliktusaik és a konfliktusok megoldását szolgáló módszereik. Az értékek helyes „egyensúlyára” vonatkozó társadalmi egyetértés is némileg különböző, bár alapjaiban hasonlónak mondható. Ezekből alakult ki az egyes országok „társadalmi szerkezetét” megvalósító számtalan intézményi forma – azaz az emberek az értékeket jogokká és jogosultságokká alakították –, melyekbe a piacgazdaság, valamint a jogi, alkotmányos és kormányzati struktúra is beágyazódik. Az európai szerződések egyfelől hangsúlyozzák a szociális modellt alátámasztó közös értékeket, másfelől kiemelik a nemzeti sokszínűség tiszteletben tartásának fontosságát.

2.1.2.9 Ehhez járulnak még a környezeti szempontok. A rohamosan emelkedő energiaárak, a légkör folyamatos szennyezése, valamint az ebből következően a lakásépítésre, közlekedésre és a munkára–magánéletre gyakorolt hatások felborítják a gazdasági hatékonyság és termelékenység, valamint a társadalmi igazságosság és kohézió között fennálló egyensúlyt. Mindezek ellenére mégis találhatunk példákat arra, hogy a fenntarthatóságot elősegítő politikák jól megférnek a gazdasági és szociális célkitűzések mellett, és ez igaz az olyan területekre nézve is, mint a közegészségügy vagy a biztonság. A környezet állapotának romlása új egészségi problémákat vet fel a fiatalok és az idősek számára egyaránt. Ez jól példázza, hogy a környezettel kapcsolatos kérdéseket jobban be kell építeni az európai szociális modellbe.

2.1.2.10 Néhányan arra a következtetésre jutottak ebből az intézményes különbözőségekből, hogy gyakorlatilag nem létezik európai szociális modell. Vagy (legalább) annyi modell van, ahány ország, vagy legjobb esetben „családokba” sorolhatjuk őket.

2.1.2.11 Az EGSZB, bár semmiképpen sem kívánja lebecsülni ezt a sokszínűséget, az alábbi okokat sorolja fel az egységes európai szociális modell védelmében:

- 1) A korábbi szemléletmódokkal ellentétben, amelyek kifejezetten családok meghatározására törekedtek az európai kapitalista országok között, a globális nézőpont alapvető különbségeket tár fel az eredmények tekintetében az európai országok mint csoport és a nem európai, fejlett kapitalista országok (különösen az USA) között;
 - 2) Az intézményi sokszínűség sokkal jelentősebb, mint az Európa-szerte tapasztalható szociális eredmények különbözősége, mivel számos intézmény funkcionális szempontból egyenértékű;
 - 3) Az európai gazdaságok más térségeket messze meghaladva egyre szorosabban integrálódnak, ezáltal számos politikai területen közös megközelítés kialakítása válik szükségessé;
 - 4) Egyedülálló módon az Európai Unió országainak szociális modelljében megtalálható a nemzetek feletti, pontosabban európai dimenzió is, hiszen az Európai Unió megalapozott „szociális vívmányokkal”⁽²⁾ rendelkezik.
- (²) Az európai szociális vívmányok olyan kérdésekről szóló irányelveket tartalmaznak, mint például az egyéni foglalkoztatás feltételei (91/553/EGK), várandós munkavállalók (92/85/EGK), szülői szabadság (96/34/EK), munkaidő (2003/88/EK), fiatalok helyzete a munkahelyen (94/33/EK) és a részidős munkavállalás (97/81/EK).
- 2.1.2.12 Az EGSZB azt javasolja, hogy a következő jellemvonásokat – azaz a társadalmi valóságot, amely bár különbözőképpen intézményesült, nem pusztán egy sor értéket képvisel – az európai szociális modell alapvető alkotóelemeinek kell tekinteni, amelyek vagy már beágyazódtak az EU országaiban, vagy ezt politikai akarattal meg kellene tenni:
 - 1) az állam felelősséget vállal a társadalmi kohézió és igazságosság elősegítéséért azáltal, hogy magasabb szintű foglalkoztatásra törekszik és jó minőségű közszolgáltatásokat biztosít vagy garantál (általános érdekű szolgáltatások), valamint újraelosztó rendszerű költségvetési politikát folytat;
 - 2) a kormányok és/vagy a szociális partnerek és más ügynökségek gondoskodnak a szociális védelmi rendszerekről, amelyek megfelelő biztosítást vagy szociális védelmet nyújtanak a legfontosabb kockázatok ellen (mint például a munkanélküliség, betegség, időskor) mégpedig olyan szinten, amely gátat szab a szegénységnek és a szociális kirekesztésnek;
 - 3) a jogrendszeren (vagy félig-meddig a jogrendszeren) alapuló jogok, amelyek a nemzetközi megállapodásokban is megjelennek, mint például az egyesülési jog és a sztrájkjog;
 - 4) a munkavállalók bevonása minden szinten, amely az ipari kapcsolatok vagy a független szociális párbeszéd rendszerével egészül ki;
 - 5) erős és egyértelmű elkötelezettség a nemek közötti egyenlőség előmozdítása iránt a társadalom minden részében, különös tekintettel az oktatásra és a munka világára;
 - 6) a migráció kérdésével foglalkozó politikák, különösen az uniós országok demográfiai változásainak tükrében;
 - 7) egy sor szociális és foglalkoztatással kapcsolatos jogszabály, amely biztosítja az esélyegyenlőséget, és védelmet jelent a sebezhető csoportok számára, ideértve a hátrányos helyzetű csoportok (fiatalok, idősek, fogyatékkal élők) különleges szükségleteire irányuló pozitív politikákat;
 - 8) egy sor makrogazdasági és strukturális politikai intézkedés, amely a fenntartható, inflációmentes gazdasági növekedésre, a kereskedelem egyenlő esélyeket biztosító térségének elősegítésére (egységes piac), az ipart és a szolgáltatókat, különösen a vállalkozókat és a KKV-kat támogató intézkedésekre irányul;
 - 9) politikai programok a beruházások elősegítésére azokon a területeken, amelyek elengedhetetlenül fontosak Európa számára, különös tekintettel az egész életen át tartó tanulásra, a kutatásra és fejlesztésre, a környezeti technológiákra stb.;
 - 10) a társadalmi mobilitás ösztönzésének kiemelt területként való kezelése, valamint a mindenki számára biztosítandó esélyegyenlőség töretlen prioritása;
 - 11) a környezeti kérdéseket célba vevő megfelelő politikák bevezetésének felelőssége, különös tekintettel az egészségügyhöz és energiaellátáshoz kapcsolódó politikákra;

- 12) széles körű egyetértés arra vonatkozólag, hogy a köz- és magánszféra beruházásait Európában magas szinten kell tartani a versenyképesség és a társadalmi és környezeti fejlődés érdekében;
- 13) a fenntartható fejlődés melletti elkötelezettség, azaz a jelen generáció gazdasági és társadalmi eredményeit nem szabad az elkövetkezendő generációk korlátozásának árán elérni (generációk közötti szolidaritás);
- 14) egyértelmű elkötelezettség a fejlődő országokkal szembeni szolidaritás, és az ilyen országok gazdasági, társadalmi és környezeti reformprogramjainak támogatása mellett.

2.2 Az európai szociális modell eredményei

2.2.1 Az Európai Unió létrehozása és sikeres bővítése történelmi léptékű esemény. A háborúk és konfliktusok által szétzilált földrész képes volt továbblépni és eltávolodni az agresszív nacionalizmustól. Az európai szociális modellt ebben a kontextusban kell szemlélni.

2.2.2 Európa jogosan lehet büszke az általa életre hívott számtalan formájú nemzeti, és bizonyos mértékben európai szintű intézmények és politikák révén elért szociális eredményekre. A legfontosabb jóléti mutatók, köztük a szegénység, egyenlőtlenség, várható élettartam és egészség tekintetében európai országok állnak a világ élmezőnyében.

2.2.3 Számos európai ország vezet a nemzetközi élmezőnyt a termelékenység és versenyképesség tekintetében, bár az EU-tagállamok között ebben a tekintetben jelentős eltérések tapasztalhatók. Jelentős eredmény, hogy számos EU-tagállam globális viszonylatban vezető helyen áll a versenyképesség és a kutatásba irányuló beruházások terén. A tudásalapú társadalomra irányuló elképzelés, melynek a kutatás és az egész életen át tartó tanulás alkotják a legfontosabb összetevőit, az európai modell határozottan támogatott részévé vált.

2.2.4 Európa tett a legtöbbet a kiotói jegyzőkönyv végrehajtása terén, még akkor is, ha az eredmények összességében kiábrándítóak. Európa ezenkívül a világ egyik vezető térsége a környezetbarát technológiákba irányuló beruházások terén, valamint a fűtés és közlekedés energiával kapcsolatos új megoldásainak fejlesztése tekintetében.

2.2.5 Ha összehasonlítjuk az OECD országok társadalmi kohézióra és biztonságra, valamint a foglalkoztatottság és munkanélküliség arányára vonatkozó mutatóit, láthatjuk, hogy azokban az országokban, amelyek magas szintű biztonságot nyújtanak polgáraiknak és munkavállalóiknak, általában magasabb szintű a foglalkoztatás, ahogyan ezt a skandináv államok kiválóan példázzák.

2.2.6 Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a további európai integráció politikai támogatása annak felismerésétől függ, hogy ez túlmutat az egyszerű piaci integráción. Ahogyan a gazdasági határok megszűnnek, a tagállamok kormányai és az európai intézmények – a szociális partnerekkel nemzeti és európai szinten együttműködve – megfelelő mechanizmusokat dolgoznak ki a társadalmi kohézió és igazságosság biztosítására

az új körülmények között, különös tekintettel annak megakadályozására, hogy a rendszerek közötti verseny színvonalromlás eredményezzen Európában, amely súlyosan visszavetné a társadalmi normákat.

2.2.7 Az Európai Unió bővítése konstruktív módon hozzájárult az európai szociális modell kialakulásában lévő identitásához. A bővítés révén az Unió egy nagy országcsoporttal gazdagodott, amelynek múltját kulturális, társadalmi, gazdasági és ipari vívmányok hosszú sora kísérte végig. Ezzel egyidejűleg biztos alapra helyezte a szociális modell kulturális dimenzióját. A kulturális vetület lesz majd az unión belüli kohézió egyik legfontosabb támogató mechanizmusa.

2.2.8 A szociális párbeszéd minden szinten az európai szociális modell fontos megjelenési formája lett. A szociális párbeszéd segítségével konszenzus körvonalazódik arra vonatkozólag, hogy a lisszaboni stratégia és a szociális modell ambiciózus célkitűzéseit a szociális partnerek részvétele nélkül rendkívül nehéz lenne megvalósítani. A munkavállalói részvétel európai módja biztosíték arra, hogy a vállalkozások folyamatos szerkezeti átalakulása minden érintett számára sikeres legyen.

2.2.9 A szociális partnereknek döntő részük volt az unió politikák végrehajtásában. Ez a szerep egyedülálló a világon. Már az a javaslat is felmerült, hogy unió szinten a szociális partnereknek kellene vállalniuk a munka világával kapcsolatos összes szabályozó tevékenység elvégzését.

2.2.9.1 Ami az európai szociális modell alapszerkezetét illeti, a szociális partnerek gazdaság- és szociálpolitikában játszott alapvető szerepét nem lehet eléggé hangsúlyozni. E téren különösen a munkaadói és munkavállalói szövetségeknek a kollektív szerződéseknél betöltött szabályozó szerepe jelentős. A munkavállalók üzemen/vállalaton belüli képviselőinek jól megalapozott beleszólási joga is az európai szociális modell alapvető intézményei közé tartozik.

2.2.10 A polgárok és az őket képviselő szervezetek részvétele az európai szociális modell alakításának szerves része. A civil társadalmi szervezetek hangot adnak tagjaik törekvéseinek, és gyakran maguk is fontos szerepet töltenek be a szociális szolgáltatások biztosításában. Az európai szociális modell jövője és dinamizmusa azon múlik majd, hogy bővül-e a civil párbeszéd és ezáltal a részvételi demokrácia, s ennek révén nagyobb mértékű lesz-e a szervezett civil társadalom bevonása.

2.2.11 A közszféra által nyújtott jó minőségű szolgáltatások szintén fontos szerepet játszanak a szociális modell meghatározásában. Az EU-ban az átfogó kép azt mutatja, hogy az állami szférának az egyenlően elosztott alapvető szolgáltatások szavatolójaként és/vagy biztosítójaként betöltött szerepe szélesebb támogatásban részesül és jelentősebb is, mint az Európai Unión kívüli országokban. Az olyan területeken, mint az oktatás és a képzés, az egészségügyi ellátás és az idősgondozás, az állami szférának minden tagállamban döntő szerepe van. Ugyanakkor egyre fokozódó vita övezi az állami szféra váltakozó szerepét, mégpedig mint bizonyos specifikus szolgáltatások szavatolója, vagy ezen szolgáltatások szavatolója és szolgáltatója is egyben.

2.2.12 Számos tagállamban a közszférához szorosan kapcsolódik a szociális gazdaság cégeinek és szervezeteinek felépítése. A szociális gazdaság kettős szerepet tölt be: létfontosságú feladatokat lát el, különösen az egészségügyi/gondozási szektorban, miközben munkahelyet biztosít azoknak a polgároknak – pl. a fogyatékkal élőknek –, akik a hagyományos foglalkoztatási területeken nehezen tudnak elhelyezkedni. A szociális gazdaság szinte minden EU-tagállamban terjeszkedik, részben a demográfiai változások és az idősök gondozásának szükségessége miatt. A szociális gazdaság elengedhetetlen szerepet játszik a szegénység elleni harcban is. A szociális gazdaságnak több „arculata” és számos, különböző szervezeti formája van, és nem mindenképpen feladata, hogy belépjen a verseny által meghatározott rendszerbe.

2.3 Gyenge pontok és kihívások

2.3.1 Bár helyénvaló az európai szociális modell eredményeinek hangsúlyozása, nem szabad szemeltetnünk hiányosságait, és azon kihívások felett sem, melyekkel a változó környezet miatt szembe kell néznie. Az európai szociális modell felett érzett büszkeséget nem szabad az önelégültségnek felváltania.

2.3.2 Gyakran elhangzik, hogy egy modellt nem hívhatunk „szociálisnak” ha az a munkaerő egytizedét vagy tizenketted részét munkanélküliségre kárhozza. Egy bizonyos értelemben ez így van: a munkanélküliség az Európai Unió nagy részében elfogadhatatlanul magas, szociális és gazdasági nehézségeket okoz, veszélyezteti a társadalmi kohéziót, és elpocsékolja a termelékenység forrásait. Azonban amikor a kihívásokról beszélünk, abban gyakran benne rejlik, hogy Európa azáltal, hogy szociális modell mellett döntött, ezzel egyidejűleg a magas munkanélküliséget is választotta, és hogy a munkanélküliség a társadalmi kohézióért fizetendő ár. Az EGSZB nem ért egyet ezzel az állásponttal. Európának nem kell választania a társadalmi kohézió és a magas foglalkoztatás között.

2.3.3 A foglalkoztatás továbbra is az európai szociális modell fenyegető legnagyobb veszély marad, amely megemeli a költségeket, csökkenti a finanszírozás lehetőségeit, valamint egyenlőtlenségekhez és társadalmi feszültségekhez vezet. A munkanélküliség visszaszorítása továbbra is az egyik legfontosabb feladat. Ez kiváltképpen igaz a fiatalokat sújtó munkanélküliségre nézve, amely számos országban lényegesen magasabb, mint az átlagos munkanélküliségi ráta, és mivel maga után vonja a munkaerőpiacról és általánosabban a társadalomból való tartós kirekesztettség kockázatát, különösen káros társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt. E célból a kinalati oldali intézkedések átfogó csomagjára van szükség, melyet olyan keresleti oldali politikának kell kiegészítenie, amely a lehető legmagasabb termelést veszi célba.

2.3.4 A földrajzi egyenlőtlenség és a szegénység (amely a becslések szerint 70 millió embert sújt) továbbra is jelentős az Európai Unióban, és tovább növekedett a bővítés óta. Még a gazdag európai országokban is túl sok ember szenved a (viszonylagos) szegénységtől. A gyermekeket sújtó szegénység különösen káros, hiszen lerombolja a gyermekek kilátásait egy jobb életre, és megmerevíti az egyenlőtlenségeket generációkon

át. Még a tagállamok társadalmi kohézióra irányuló politikáinak jelenlegi ambiciózus célkitűzései mellett sem sikerült megállítani a szegénységet és a munkanélküliséget. Ez az előttünk álló egyik legfontosabb feladat.

2.3.5 Szociális modellünkben az európai gazdaság és társadalom ezen és más gyengeségei gyakran súlyosbodni látszanak a gazdasági globalizáció, az új technológiák megjelenése és a népesség előregedése formájában jelentkező új kihívások hatására. A hosszabb várható élettartam és a csökkenő születési ráta komoly kérdéseket vet fel a szociális biztonsági rendszerek finanszírozásával kapcsolatban – kezdve a nyugdíjrendszerek példáján. Az EGSZB óva int attól, hogy leegyszerűsített politikai következtetéseket vonjunk le egy sor elterjedt meggyőződésből:

- Bár a globalizáció valóban azt jelenti, hogy egyre több áru és szolgáltatás kerül be a nemzetközi kereskedelemben, nem szabad elfelejtenünk, hogy ha az EU-25 tagállamait egyetlen gazdasági egységnek tekintjük, akkor az európai termelésnek csak alig több mint 10 %-át exportálják (vagy importálják). E szerint az EU nem nyitottabb gazdaság, mint az USA (amelyet általában a globális erők befolyásától lényegesen függetlenebbnek vélünk). A tagállamoknak társadalmi és politikai döntéseket kell hozniuk jóléti rendszereikről és a szükséges reformokról. A rosszul megtervezett ellátási rendszert a magasabb termelékenység vagy foglalkoztatás érdekében kell megreformálni, nem pedig a „globalizáció” miatt, ügyelve arra, hogy a kedvezményezettek minél nagyobb biztonságot élvezzenek.
- A technológiai változásokat is hasonlóképpen üdvözölni kell, mivel ezek növelik a munkaerő termelékenységét, és segítenek megteremteni a magas életszínvonal és a magas szintű szociális védelem biztosításához szükséges javakat. A technológiai változásokra adandó megfelelő válasz a munkavállalók felé irányuló beruházás és az alkalmazkodási folyamatok támogatása jól megtervezett szociálpolitika által, ezáltal nagyobb szakértelemhez segítve az európai vállalatokat és munkavállalókat.
- A demográfia természetesen kihatással van az európai szociális modellre – ám ez fordítva is igaz. Az ésszerű gyermekgondozási politika lehetővé teszi a nők és férfiak számára, hogy dolgozzanak, és ne kelljen a munkájuk és a család között választaniuk; Az aktív öregedésre irányuló politikák révén az idősebbek is a munkaerőpiacon maradnak, ezáltal lehetővé téve számukra és az egész társadalom számára, hogy kihasználják a hosszabb várható élettartam előnyeit. Az élethosszig tartó tanulás elősegíti az alkalmazkodóképességet, valamint növeli a termelékenységet és a foglalkoztatást. Ezenkívül minden társadalomnak szembe kell néznie demográfiai problémákkal.
- Végül pedig jól ismert tény, hogy Európának inkább fejleszteni és koordinálni, mintsem korlátozni kell az uniós gazdaságpolitikákat, melyek a piaci zavarok – például a káros adóverseny – kiegyensúlyozásának eszközeiként szolgálnak. Az ilyen zavarok nyomást gyakorolnak a szociális rendszerekre és azok pénzügyi alapjaira. Másrésztől viszont az európai integráció komoly erő a kereskedelmi és gazdasági hatékonyság tekintetében, ezenkívül lehetőséget teremt a

dolgozó és társadalmi élet bizonyos aspektusainak szabályozására az erre megfelelőbb európai szinten. Ennek megvalósítása az intézményi sokszínűség mellett jelentős kihívás a politikaalkotók és nem kevésbé a szociális partnerek számára.

2.4 Dinamikus modell

2.4.1 Ha azt szeretnénk, hogy az európai szociális modell fennmaradjon és képes legyen előremutatón befolyásolni a politikákat, akkor dinamikusnak és a vitára és reformra nyitottnak kell lennie. A történelem számos olyan példát ad a modell előtt felmerült kihívásokra, amelyeket nem lehetett előre látni: fenyegető környezeti katasztrófák, drasztikus demográfiai és családszerkezeti változások, az energiaellátás válsághelyzetei, a tudás forradalma, az új és erőteljes információs és kommunikációs technológiák, valamint a termelés és a munkával töltött évek megváltozott modellje.

2.4.2 Előretekintve, a legfontosabb kihívás, amellyel az Európai szociális modellnek szembe kell néznie a modell olyan aspektusainak megállapítása, amelyek elősegítik az olyan megoldásokat, amelyből minden oldal győztesen kerül ki. Más szóval, az olyan már meglévő vagy új politikák felismerését kell középpontba helyezni, amelyek elősegítik a társadalmi kohéziót, a gazdasági teljesítményt és a fenntartható fejlődést egyaránt.

2.4.3 Mindemellett azon intézmények szilárd, pontosan tervezett reformjára van szükség, amelyek estében alapvetően igazolható, hogy gazdasági, társadalmi vagy környezeti téren negatív hatást gyakorolnak. A politikai hatástanulmányok hasznosak lehetnek ebben az esetben, mivel a cél a jobb szabályozás, nem pedig egyszerűen a szabályozás lebontása.

2.4.4 Miben rejlenek az európai szociális modell új kihívásai? Elsősorban három területen: versenyképesség és foglalkoztatás, szociális befogadás és a szegénység elleni harc, valamint a globalizáció hatásai. Hosszabb távon a környezeti kihívások a termelés és a munkahelyek messze ható áthelyezését eredményezhetik. Ehhez kapcsolódnak még a migráció problémái (belső és külső egyaránt), valamint a nemek közötti egyenlőség kérdései, melyek mindegyike erőteljes hatást fog gyakorolni az európai szociális modell jövőbeli kilátásaira.

2.4.5 Az általános cél az, hogy a Közösség a kutatás és az élethosszig tartó tanulás révén fejlett, tudásalapú társadalommá váljék. A tudás még a mainál is fokozottabb mértékben a versenyképesség elérésének elengedhetetlen feltétele lesz, és ezáltal megteremti a szociálpolitikák forrásait. Ezzel összefüggésben fontos lesz a vállalkozó szellem és a kisvállalkozások növekedésének további támogatása. A tudás forradalmának szociális hatásai olyan téma, amelynek megvitatása a szociális párbeszéd keretében hasznos lehet. Az egész életen át tartó tanulás új és eredményes rendszereinek kialakítása a kormányok és a szociális partnerek előtt álló konkrét kihívás.

2.4.6 Ahogy azt a szociális partnerek nemrég közös munkaprogramjukban ⁽³⁾ hangsúlyozták, fontos megvizsgálni egy

⁽³⁾ „Az európai szociális partnerek 2006–2008-ig tartó időszakra szóló munkaprogramja”. Lásd még az EGSZB 2006. május 17-i „Rugalmasság: Dánia példája” című véleményét (előadó: Anita Vium). (A vélemény még nem jelent meg a Hivatalos Lapban.)

olyan, a rugalmasság és biztonság közötti új egyensúlyt, amely ösztönzi a foglalkoztatást és az innovációt. Különösen fontos, hogy a szociális partnerek egyezsége jussanak a fiatalokat sújtó munkanélküliség csökkentését célzó intézkedésekről. A munkanélküliség önmagában véve is tragédia; a fiatal generációkat sújtó munkanélküliség fenyegetést jelent magára a demokratikus európai társadalom szövetére.

2.4.7 A környezeti kihívásokat tekintetbe véve több beruházásra lesz szükség a közlekedés és lakásszolgáltatás, valamint a közösségi tervezés és reform terén. Az energiaárak emelkedésének komoly hatásai lesznek a társadalmi kohézióra és a strukturális politikákra. Ez egy kulcsfontosságú terület, amely minden érintett győzelmet ígéri.

2.4.8 A makrogazdasági kormányzási rendszernek fokozottabban kellene támogatnia a lisszaboni célkitűzéseket. Hosszabb távra előretekintve, a Lisszabon utáni időszakban elengedhetlenül fontos lesz a kínálati és keresleti oldali gazdaságpolitikák között növekedésorientált egyensúlyt kialakítani.

2.4.9 A globalizáció nem csak a kereskedelem és az árak tekintetében jelent kihívást. A globalizáció lehetőség is egyben, például a környezetbarát technológiák új piacainak megnyitására nézve. Európának sokkal többet kell beruháznia a modern technológiákba, különösen a környezet terén, mivel más országok, mint például az Egyesült Államok is gyorsan felismerik az ebben rejlő lehetőségeket. A globalizáció nem csak arról szól, hogy meg kell próbálni kezelni azt; sokkal inkább a proaktív cselekvés és a lehetőségek felismerésének kérdése.

2.4.10 A lehetséges kihívások közül a legkomolyabb Európában a nemzetállami politikákhoz való visszatérés lenne, az azzal járó protekcionizmussal és zárt piacokkal. Ez gyakorlatilag mind gazdasági, mind társadalmi szempontból káros lenne.

2.4.11 Eddig még egyetlen szociális modell sem jutott el a végső szakaszába, és ez soha nem is fog megtörténni. A szociális modellek lényege ugyanis az, hogy fejlődésük során ötleteket adnak, és mélyebb felismeréseket tesznek lehetővé. Ha egy szociális modell nem dinamikus, megmerevedik – majd elhal. A szociális modellt folyamatos demokratikus eljárások keretében próbára kell tenni és meg kell vitatni. Értékeléseket kell végezni, és ezzel egyidejűleg ki kell alakítani és finomítani kell a megfelelő kormányzati eszközöket.

2.5 Az európai szociális modell szolgálhat-e globális referenciamodelként?

2.5.1 Az európai szociális modellre tekinthetünk úgy, mint az igen versenyképes iparral, nagyra törő szociális célkitűzésekkel és a környezeti kihívások iránti magas szintű elkötelezettséggel rendelkező, fenntartható jövőbeli jóléti unió kialakításának részletes megtervezésére tett kísérletre. Ekként meghatározva és demokratikus funkcióit hangsúlyozva az európai szociális modell ötletek és tapasztalatok forrása lehet más országok vagy országcsoportok számára.

2.5.2 Az európai szociális modell válhat-e globális referenciamodelle? Minden országnak és minden országcsoporthoz ki kell alakítania saját szociális modelljét, és ki kell fejlesztenie saját alkalmazásai módjait. Ami Európában értékesnek bizonyult, az nem feltétlenül értékes egy másik országban és más kihívások között. De mindezek ellenére az európai szociális modell inspiráló lehet, nem utolsósorban azért, mert megpróbálja a gazdasági, szociális és környezeti területeket „minden európai polgár demokratikus, zöld, versenyképes, szolidaris és szociális szempontból befogadó jóléti térségének” elképzelésében egyesíteni. A döntés más országok kezében van, akik a kitűzött célok elérésének sikeressége alapján ítélik meg majd.

2.5.3 Az EU partnerei egyre fokozódó érdeklődést tanúsítanak a megközelítés iránt, amely biztató módon összefonja a gazdasági, foglalkoztatási, szociális és környezeti célkitűzéseket. A regionális integrációban alkalmazott európai gazdasági és szociális modell inspiráció forrása lehet partnerrégióink és partnerországaink számára. A hárompilléres megközelítés az EU-ban már bevált.

2.5.4 A globalizáció szociális dimenziójáról készített tanulmányában (*) az ILO kifejezetten úgy utalt az európai szociális modellre, mint lehetséges példára, melyből az újonnan iparosodó országok meríthetnek. Erre példa lehet Kína, amely fenntartható, dinamikus gazdasági növekedést ért el, ám egyre inkább figyelmé középpontjába kerülnek a társadalmi feszültségek és a környezeti problémák.

2.6 Vigyük a problémákat az európai polgárok elé!

2.6.1 Az európai szociális modell csak addig marad fenn, amíg élvezzi az Európai Unió polgárainak támogatását. Ha azt szeretnénk, hogy a modell érvényes maradjon, a polgárok elé

kell tárnunk vita és párbeszéd keretében. Ez a polgárok számára kulcsfontosságú lehetőséget adna, hogy kifejezzék véleményüket az európai társadalom jövőjéről szóló átfogó vitában.

2.6.2 Ebben a véleményben az EGSZB az európai szociális modell alapvető elemzését végezte el. Ezt az elemzést el kellene mélyíteni. Különösen nagy szükség van az elképzelés és a valóság közötti egyértelmű kapcsolódási pontokra. Így a modell további viták alapjául szolgálhatna arról, hogy a polgárok milyen európai társadalomra vágnak. Az EU új információs és kommunikációs stratégiájának keretében lehetséges lenne a szociális modellt a párbeszéd alapjául felhasználni.

2.6.3 Az európai polgárok végül majd a vita, a párbeszéd és a tudatos felismerés alapján fogják magukat elkötelezni az európai szociális modell védelme mellett, és támogatják majd annak továbbfejlesztését.

2.7 Az EGSZB szerepe

2.7.1 Az EGSZB tagjai az általuk képviselt választókerületekhez vezető fontos csatornák. Az EGSZB rendszeresen szervez konzultatív fórumokat széles körben, melyek célja a vélemény és eszmecsere.

2.7.2 Az EGSZB meg fogja vizsgálni, hogy az európai szociális modellt miként lehet tágabb kommunikációs erőfeszítés alapjaként felhasználni az Európai Unióban, ezáltal konkrétan hozzá tud járulni az arról szóló vitához, hogy Európa népei valójában milyen Európát, milyen szociális modellt szeretnének a jövőben. A folyamatban való részvételre pedig fel fogja kérni a szociális partnereket, a szervezett civil társadalmat, valamint a nemzeti gazdasági és szociális tanácsokat is.

Brüsszel, 2006. július 6.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Anne-Marie SIGMUND

(*) URL: <http://www.ilo.org/public/english/wcsdsg/globali/synthesis.pdf>.